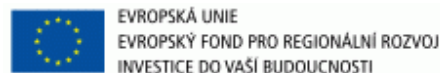

„Vyhodnocení ekonomických efektů a nastavení podmínek programů podpory Nemovitosti a Rozvoj OPPI“

Zkrácená verze závěrečné zprávy

Praha, 22. dubna 2011

Autoři dokumentu:

Mgr. Lenka Brown – vedoucí řešitelského týmu

Kamil Valica, M.A. – metodik projektu, koordinátor hodnocení úkolu 1

PhDr. Martin Dohnal, PhD. – člen řešitelského týmu, úkol 2

Bc. Petra Chvatíková – členka řešitelského týmu, úkol 2

Mgr. Lukáš Maláč – člen řešitelského týmu, úkol 1

Mgr. Roman Pazderník – člen řešitelského týmu, úkol 1

Obsah

1 Úvod	4
2 Syntéza hlavních zjištění a doporučení pro další realizaci OPPI	5
2.1 Syntéza a doporučení vyplývající z výsledků hodnocení ekonomických dopadů programu podpory	5
2.1.1 Program podpory Nemovitosti	5
2.1.2 Program podpory Rozvoj.....	9
2.2 Doporučení vyplývající z výsledků hodnocení podmínek účasti v programech podpory	16
2.2.1 Program podpory Nemovitosti	16
2.2.2 Program podpory Rozvoj.....	16
3 Syntéza hlavních závěrů a doporučení pro příští programové období	18
3.1 Syntéza výsledků hodnocení ekonomických dopadů programů podpory	18
3.1.1 Program podpory Nemovitosti	18
3.1.2 Program podpory Rozvoj.....	18
3.2 Doporučení vyplývající z výsledků hodnocení podmínek účasti v programech podpory	18
3.2.1 Program podpory Nemovitosti	18
3.2.2 Program podpory Rozvoj.....	19

1 Úvod

Tato zpráva byla zpracována jako jeden z výstupů řešení evaluačního projektu „Vyhodnocení ekonomických efektů a nastavení podmínek programu podpory ICT a strategické služby OPPI“ realizovaného v průběhu pěti týdnů v období březen – duben 2011 společností DHV CR, spol. s r. o.

Projekt „Vyhodnocení ekonomických efektů a nastavení podmínek programu podpory ICT a strategické služby OPPI“ měl dva hlavní cíle.

Prvním z nich bylo zhodnocení ekonomických dopadů podpory poskytované v rámci tohoto programu podpory OPPI. Druhým úkolem bylo zhodnotit nastavení podmínek účasti v tomto programu podpory, a to zejména s ohledem na zkušenosti příjemců této podpory.

Při realizaci této zakázky byla využita celá řada evaluačních metod kombinujících dotazníkovou šetření mezi žadateli, mezi příjemci a mezi externími hodnotiteli se strukturovanými rozhovory se zástupci příjemců, se zástupci řídicího orgánu OPPI a zprostředkujícího subjektu OPPI a dále také se zástupci konzultačních společností zaměřujících se ve své konzultační činnosti právě na zpracování a administraci žádostí předkládaných do OPPI. Byly rovněž využity podnikové ukazatele podpořených podniků a srovnávacích skupin, na nichž byla provedena podniková analýza a kontrafaktuální evaluace dopadu. Dále byly závěry studie konzultovány s předními odborníky na jednotlivé oblasti, na něž jsou analyzované programy podpory zaměřeny.

Všem subjektům a osobám, které byly zapojeny do realizace tohoto projektu velmi děkujeme za poskytnuté informace, bez nichž by realizace tohoto projektu nebyla možná.

2 Syntéza hlavních zjištění a doporučení pro další realizaci OPPI

Na základě vyhodnocení obou evaluačních úkolů byly formulovány hlavní závěry a/nebo doporučení pro další realizaci OPPI. Jednotlivé závěry a doporučení jsou rozděleny podle úkolů, z jejichž řešení vyplývají.

2.1 Syntéza a doporučení vyplývající z výsledků hodnocení ekonomických dopadů programu podpory

Doporučení

- Vyhodnocovat pravidelně pomocí podnikových ukazatelů ekonomické efekty programů podpory Nemovitosti a Rozvoj, a to prostřednictvím podnikové analýzy a kontrafaktuální evaluace dopadu. První takové hodnocení provést v listopadu a prosinci roku 2011 na základě časové řady ukazatelů za roky 2007 až 2010. Další taková hodnocení provádět ve stejném období následujících let vždy na základě časové řady ukazatelů za roky 2007 až rok n-1.

Tento typ hodnocení pomůže zhodnotit na základě spolehlivých kvantitativních dat, do jaké míry dotace pomáhají podpořeným podnikům v delším časovém horizontu než první a druhý rok, kdy bylo možno efekty sledovat v rámci tohoto hodnocení.

2.1.1 Program podpory Nemovitosti

Vlivy investic na diverzifikaci a kvalitu produkce v podpořených podnicích

Diverzifikace produkce

Program podpory má reálný vliv na diverzifikaci výroby. Většina dotazovaných (76 %) totiž zavedla nové produkty, jejichž zastoupení má na celkových tržbách vzestupnou tendenci (13 % v roce 2009 a 22 % v roce 2010). Je však třeba upozornit, že tyto výsledky jsou do značné míry závislé i na investicích do technologií, které z tohoto programu podpory nebyly podpořeny.

Kvalita produkce

Program podpory výrazně přispívá k celkovému zkvalitnění výroby (kvalita výrobního procesu, kvalita produkce a skladování, modernizace výroby a dále přesnost a stabilita výrobního procesu).

Vlivy investic na zaměstnanost v podpořených podnicích

Investice mají pozitivní vliv na zaměstnanost v podpořených podnicích. Z podnikových ukazatelů a monitorovacích indikátorů se dá vyvodit, že program podpory mohl ještě v roce přispět k růstu zaměstnanosti, neboť podniky již pro tento rok vykazovaly nově vytvořená pracovní místa v souvislosti s projektem. Tento růst se jeví jako velmi zdravý, neboť podpořené podniky v tomto roce zaznamenaly růst výkonů i tržeb. Naopak v roce 2009 investice pravděpodobně zmírnilly propad zaměstnanosti. Vzhledem k tomu, že však investice pomohly udržet odběratele nebo zvýšit výrobu, mohly být pravděpodobně udrženy i pracovní pozice v segmentech výroby, které podpořeny nebyly, avšak jsou na podpořený segment navázány. Takový scénář naznačují i výsledky kontrafaktuální evaluace dopadu, které ukázaly v roce 2009 větší propad zaměstnanosti u nepodpořených podniků (propad o 20 %, tedy o 10 procentních bodů více než u podpořených podniků).

Přímé ekonomické vlivy na podpořené podniky (efektivita výroby, výrobní kapacita, dodavatelsko-odběratelské vztahy, tržby a podíl na trhu, konkurenceschopnost)

Výrobní kapacita

Rekonstrukce nemovitostí výrazně přispěla k rozšíření výrobní kapacity, a to zhruba o 29 %. Pozitivní je současný růst využití výrobní kapacity o cca 4,5 procentního bodu mezi rokem 2008 a 2010, což svědčí o racionalitě rozhodnutí investovat do jejího navýšení.

Efektivita výroby

Výraznou investici dokládají podnikové ukazatele, podle nichž dlouhodobý hmotný majetek (DHM) podpořených podniků mezi roky 2007 a 2009 postupně vzrostl o 65 %. Produktivita DHM však v roce 2008 přes vysoké navýšení DHM o zhruba 37 % výrazněji neklesala (pouze o 9 %). Přes výraznější pokles produktivity DHM v roce 2009 (způsobený poklesem tržeb v období krize a dalším navýšením DHM o 21 %) je pravděpodobné, že v době oživení budou tyto podniky schopny navázat na produktivitu DHM i zvyšování efektivity osobních nákladů. Efektivita ON totiž díky snaze udržet i nevytíženou pracovní sílu v období poklesu má tendenci klesat, což se potvrdilo. Velmi dobrou strukturu nákladů podniků s podporou potvrzuje udržení vysoké rentability tržeb i v době poklesu.

Z pohledu podniků je pro efektivitu podpořená investice jednoznačným přínosem. Podniky považují investici za nástroj ke zvýšení energetické efektivity (menší náklady na provoz budovy) i efektivity výrobních procesů (menší prostoje, lepší manipulace, efektivnější logistika). Podle podniků investice jednoznačně zlepšila využití výrobních prostor.

Přístup na trh, vývoj dodavatelsko-odběratelských vztahů a zahraničně-obchodních vztahů

Z dotazníkového šetření vyplývá, že přes hospodářskou krizi přispěla podpora u 68 % respondentů ke zvýšení objemu výroby. Růst výroby oproti době před investicí byl u těchto respondentů zhruba 37%. Velmi vysoký je odhadovaný podíl realizované investice na tomto růstu (86 %).

S růstem výroby se rovněž dostavil růst počtu odběratelů mezi roky 2008 a 2010. Projekty

tak velmi pravděpodobně pomohly podnikům zlepšit přístup na trh, a to především trh zahraniční (procentuálně i absolutně). Rovněž počet dodavatelů podpořených podniků mezi lety 2008 a 2010 vzrostl, a to především dodavatelů z ČR.

Je proto pravděpodobné, že investice dávají podpořeným podnikům potenciál pro zvýšení exportu, na jehož růstu mohou mít profit i dodavatelé, především z ČR. Nicméně, růst počtu odběratelů ze zahraničí ještě nebyl následován růstem % tržeb realizovaných v zahraničí.

Tržby a podíl na trhu

V roce 2009 došlo u podpořených podniků k podobnému propadu tržeb jako u srovnávací skupiny. Podpořené podniky si tak udržely svůj zisk trhu z roku 2008. Pro budoucnost je důležitá i skrytější dynamická pozice: podniky s podporou si udržely více pracovní síly a na rozdíl od srovnávací skupiny mohutně investovaly. Proto lze předpokládat, že v době oživení budou v akvizici trhu dále pokračovat.

Podniky, které díky investici získaly konkurenční výhodu, oceňují získání nových trhů i nových zákazníků. Podniky, které udržely krok s konkurencí, se hlásí především k získání nových zákazníků.

Konkurenceschopnost

Z hlediska celkové konkurenceschopnosti lze konstatovat, že navzdory rozsáhlým investicím v období poklesu a udržení pracovní síly mají podpořené podniky stabilní pozici. Velmi pozitivní je stagnace produktivity práce a mezd v období poklesu poté, co v době růstu poptávky oba ukazatele rostly. Velmi pozitivní je podstatně nižší nákladovost výnosů (oproti srovnávací skupině), u níž v roce 2009 došlo k mírnému poklesu. Za poklesem může stát snížení fixních nákladů díky investici do nemovitostí určených k podnikání. Podpořené podniky také udržují poměrně vysokou rentabilitu majetku – je zřejmé, že dokážou vygenerovat dostatek zdrojů i na podstatně rostoucí stranu aktiv.

Pohled podpořených podniků na posílení konkurenceschopnosti (dotazníkové šetření) se liší podle toho, zda podnik díky investici spíše udržel krok s konkurencí, nebo zda byl schopen osvojit si konkurenční výhodu. Obě skupiny podniků oceňují schopnost rychleji reagovat na přání zákazníka či zlepšit zákaznický servis. Podniky s „defenzivnější“ strategií udržení kroku s konkurencí oceňují především zvýšení kvality produktů. To odpovídá rozlišující otázce, podle které se tyto podniky snaží hlavně udržet na svém trhu.

Podniky získávající konkurenční výhodu hodnotí celkově dopad na konkurenceschopnost pozitivněji. Oceňují rozšíření výrobní kapacity, vyšší flexibilitu reakce na požadavky zákazníků, schopnost zavést nový produkt či schopnost změnit vlastnosti svých produktů – využívají tedy nové konkurenční výhody k hledání dalších trhů.

Jak ukázaly doplňující otázky, přes nedávný hospodářský pokles z hlediska podniků konkurence na jejich trhu rozhodně nepolevuje. Podniky naopak na úrovni České republiky identifikovaly zostření konkurence v podobě vstupu nových podniků.

Vlivy investic na urychlení rozvoje podpořených podniků

Bez dotace by investice byly odhadem realizovány zhruba v poloviční míře (cca 49 %) a nebyly by uskutečněny ve stejném časovém okamžiku. Ve stejném roce by investici, nehledě na rozsah, uskutečnilo 37 % podniků. Podpora z programu tak umožňuje urychlit realizaci zamýšlených investic a uskutečnit je ve dvakrát větším rozsahu.

Význam investic podpořených z programu podpory Nemovitosti lze vyjádřit rovněž vyššími vlastními investicemi sledovanými u podpořených podniků v období let 2008 a 2009. Podniky i nadále investují a plánují investovat v roce 2011, nicméně ne v takové míře jako v letech 2008 a 2009.

Další samostatné investiční akce byly po dokončení podpořeného projektu realizovány v přibližně polovině případů (47 %) vzhledem k celému vzorku, a to alespoň částečně ze zdrojů již vytvořených podpořeným projektem.

Vlivy investic na sociální a ekologickou odpovědnost podpořených podniků a na tržní prostředí

Interní sociální zodpovědnost podniků

Prostředky z dotace pomohly podnikům zlepšit interní pracovní prostředí, především BOZP (95 % odpovědí) a sociální zařízení (89 %), ale rovněž rekonstrukci/modernizaci/vybudování šaten a kuchyňky (shodně 63 %).

Zisk z podpořené investice, který se dostavil u všech podniků, umožnil podporovat více především školení (65 % dotazovaných) a stravování (47 % dotazovaných).

Průměrná hrubá mzda podniků s podporou v období let 2007 až 2009 rostla, a to o 12 %. Nicméně, v relativním vyjádření ve srovnání s nepodpořenými podniky klesla u podniků s podporou ze 109 % mzdy podniků bez podpory v roce 2007 až na úroveň 96 % v roce 2009. Tento pokles lze vysvětlit tím, že zaměstnanost u podniků s podporou neklesla mezi rokem 2007 a 2009 tak významně jako u podniků bez podpory. Podniky s podporou si přes hospodářský pokles udržují specifickou pracovní sílu a nezvyšují výrazněji mzdu, což poukazuje na důvěru v jejich budoucí rozvoj.

Externí sociální zodpovědnost podniků

Díky tvorbě zisku z podpořeného projektu začala velká většina podniků (84 %) upravovat nebo více upravuje okolí firmy. Rovněž vliv na sponzorství veřejným institucím nebo nestátním neziskovým organizacím (47 %) a na příspěvky na občanskou vybavenost místní komunity (37 %) není zanedbatelný.

Ekologická zodpovědnost podniků

Velká většina podniků (89 %) identifikovala snížení energetické náročnosti budovy po její rekonstrukci. Nejčastějším bylo snížení náročnosti o 20-30 % (7x) a dále o 10-20 % (6x). Vliv projektu na získání certifikátu ISO dokládající zodpovědný environmentální management podniku byl malý (16 %). Žádný z šetřených podniků nevyužil dotace pro instalaci systému obnovitelných zdrojů energie.

Tržní prostředí

Podpořené podniky se prozatím na základě dotazníkového šetření i kontrafaktuální evaluace dopadu vyvíjely pozitivně. Zvýšily počet odběratelů, především v zahraničí, přes hospodářský pokles si udržely v roce 2009 tržby nad úroveň roku 2007, zvětšily svůj podíl na trhu. Jejich větší část získala konkurenční výhodu (58 %) nebo srovnala krok s konkurencí (42 %). Je proto možné, že podpořené podniky získají některé trhy na úkor podniků bez podpory. Na druhou stranu se lze domnívat, že jejich pozitivní vývoj bude motivovat nepodpořené podniky k dalším investicím a celkově povede k dalšímu rozvoji konkurenčního prostředí. Ostatně, subjektivní hodnocení manažerů podniků stran vývoje počtu konkurentů na jednotlivých trzích nenaznačuje, že by se počet konkurentů snižoval. Především na celostátním trhu se zvyšuje.

S růstem počtu odběratelů se zvyšovaly i počty dodavatelů podpořených podniků, a to především dodavatelů z ČR. Přestože větší část podniků nahradila (63 %) díky investici některé vstupy, které dříve odebíraly od dodavatelů, jejich vlastní produkcí, lze se domnívat, že jejich agregovaná poptávka po vstupech se zvyšuje se zvyšující se výrobou. Je proto pravděpodobné, že s růstem podniků, který předpokládáme, porostou multiplikačním efektem i jejich dodavatelé.

2.1.2 Program podpory Rozvoj

Vlivy investic na zavádění nových technologií, diverzifikaci a kvalitu produkce v podpořených podnicích

Zavádění nových technologií

Šetřená populace 194 podniků zavedla díky dotaci 770 nových technologií. Tyto nově instalované technologie představují odhadem 25 % celkového technologického vybavení podpořených podniků. Realizované investice jsou často největšími jednorázovými investicemi do technologií, které prozatím podniky uskutečnily.

Diverzifikace produkce

Program má reálný vliv na diverzifikaci výroby. U 78 % dotazovaných došlo k zavedení nových produktů, jejichž zastoupení na celkových tržbách má stoupající tendenci.

Kvalita produkce

Zakoupení moderních nových strojů má dle příjemců velmi významný vliv na zvýšení kvality produktů (96 % dotazovaných). Významný je také vliv investic na snížení počtu zmetků (83 % dotazovaných).

Vlivy investic na zaměstnanost v podpořených podnicích

Skupina ROZVOJ-08

V roce T2, kdy se již efekty investice projevují naplno, došlo ve skupině s podporou k razantnějšímu poklesu zaměstnanosti než ve srovnávací skupině podniků bez podpory. Za tímto vývojem může stát skutečnost, že nová technologie zvyšuje produktivitu práce. V analýze osobních nákladů jsme totiž zjistili, že na jednotku výkonu zůstala činnost podniků s podporou náročnější na tyto náklady. Podniky razantněji redukovaly stavy, osobní náklady však stále zůstávají nad úrovní podniků ve srovnávací skupině.

Skupina ROZVOJ-09

Zaměstnanost se u podpořených podniků i srovnávací skupiny vyvíjela v podstatě identicky. Počet zaměstnanců poklesl v roce T1 zhruba o 10 %. Zároveň podniky s podporou pracovaly o něco více s neúplnými úvazky. Může to znamenat opatrnou racionalitu v období poklesu, může však jít i o racionální postup v situaci, kdy podnik ještě není s novou technologií zcela seznámen a nechce se smluvně vázat na plný úvazek.

Porovnání vývoje indikátorů s monitorovacími indikátory počtu nově vytvořených pracovních míst

Z porovnání vývoje počtu zaměstnanců obou skupin (ROZVOJ-08 a ROZVOJ-09) s monitorovacím indikátorem lze předpokládat, že v době růstu v roce 2008 se investice podílely na růstu počtu pracovních míst. V roce 2009 pak pravděpodobně snížily propad jejich počtu. Podle strukturovaných rozhovorů může být vliv investice na zaměstnanost různý. Je zřejmé, že investice snižují náročnost na lidskou práci. Tím však zároveň činí produkci podniku konkurenceschopnější, neboť náklady na výrobu jsou nižší. V rozhovorech tak podniky většinou uvedly (4 ze 7), že bez investice by počet pracovních míst klesl ještě více. To je dáno nejen faktem, že na nové stroje by nebyli přijati noví zaměstnanci, ale rovněž skutečností, že na podpořený segment může být navázán jiný segment výroby, čímž se růst výroby (potvrzený v EQ 1.7) promítne i do zaměstnanosti v tomto nepodpořeném segmentu.

Přímé ekonomické vlivy na podpořené podniky (efektivita výroby, výrobní kapacita, dodavatelsko-odběratelské vztahy, tržby a podíl na trhu, konkurenceschopnost)

Výrobní kapacita

Zakoupení technologií výrazně přispělo ke zvýšení výrobní kapacity, jejíž nárůst lze na základě dotazníkového šetření odhadnout v obou skupinách srovnatelně na 22-23 %. Přes pokles využití výrobní kapacity v období krize, způsobený rozšířením výrobní kapacity a zároveň poklesem agregátní poptávky, se v současnosti již podpořené podniky dostaly na předkrizovou úroveň. To znamená, že zvýšenou výrobní kapacitu využívají ve stejné míře a výroba by proto měla být reálně vyšší.

Efektivita výroby

Skupina ROZVOJ-08

Podniky s podporou si v roce 2009 udržely vysokou efektivitu výkonové spotřeby, na kterou se ostatní podniky pomalu dotahují. Nižší efektivita osobních nákladů a jejich vyšší

podíl na výkonech naznačuje, že podniky s podporou si udržují personální „polštář“ a nechtějí se zbavovat kvalifikované pracovní síly. Spolu s podpořenou investicí to znamená flexibilní startovní pozici do dalšího oživení.

Respondenti z řad podpořených podniků vnímají vliv investice na efektivitu, a to zejména na efektivitu lidské práce. Celkově identifikovaly pozitivní vliv investice na snížení celkových nákladů celé tři čtvrtiny respondentů. Je proto pravděpodobné, že díky určitému času nutnému na exploataci výhod nové technologie ještě vliv investice do kvantitativních indikátorů, dostupných pouze do roku 2009, zcela „nepronikl“. V budoucnu lze po zapracování nové technologie proto očekávat růst efektivity výroby.

Skupina ROZVOJ-09

Podniky s podpořenou investicí se v roce T0 (2008) těšily nadřazené pozici vůči srovnávací skupině z hlediska efektivity výkonové spotřeby, v oblasti osobních nákladů byla situace opačná. V roce T1 (2009) pak došlo v podstatě k vyrovnání efektivit obou skupin, celková efektivita výroby pak v roce T1 stagnovala. Zatímco ukazatele podílu osobních nákladů na výkonech, vývoje zaměstnanosti i hrubé mzdy se pohybovaly srovnatelně, u podniků s podporou se v letech T0 a T1 zvyšovala intenzita osobních nákladů – ve skutečnosti proto, že celkové náklady ve jmenovateli mírně poklesly. To může naznačovat přínosy investice a konkurenční výhodu do dalších let.

Z pohledu samotných příjemců podpory má investice pozitivní vliv zejména na náklady práce a spotřebu energií. Vzhledem k indiferentnímu vývoji efektivit nákladů ve srovnání s podniky bez podpory bude však patrně nutné počkat na realizaci tohoto potenciálu na straně výkonové spotřeby i osobních nákladů do dalšího období.

Strukturované rozhovory

Strukturované rozhovory potvrdily významný vliv investic na efektivitu nákladů na lidskou práci, konstatovaný u obou skupin. Tento vliv se dostavuje hlavně díky rychlejší výrobě a také díky vícestrojové obsluze jedním pracovníkem.

Přístup na trh, vývoj dodavatelsko-odběratelských vztahů a zahraničně-obchodních vztahů

Z dotazníkového šetření vyplývá, že přes hospodářskou krizi přispěla podpora u 71 % respondentů ke zvýšení objemu výroby (obě skupiny šetřených podniků).

Růst výroby oproti době před investicí byl u skupiny ROZVOJ-08 cca 18 % a odhadovaný podíl investice na tomto růstu byl významný (55 %). U skupiny ROZVOJ-09 vzrostl objem výroby o cca 21 % z 51 % díky podpořené investici.

Skupina ROZVOJ-08

S růstem výroby se rovněž dostavil růst počtu odběratelů mezi roky 2007 a 2010. Podniky zaznamenaly absolutně i relativně největší růst odběratelů z českého trhu. Růst počtu odběratelů z evropského trhu však byl v relativním vyjádření téměř srovnatelný. Podniky si rovněž našly nové dodavatele jak z celostátní úrovně, tak z EU. Tyto podniky se zapojují více do celoevropské obchodní výměny, a to jak z hlediska exportu svých výrobků, tak z hlediska importu vstupů.

Pozitivním zjištěním je, že zvýšení počtu odběratelů z evropského trhu bylo více než proporcionalně následováno růstem celkového procenta tržeb realizovaného na tomto

trhu. Počet odběratelů z evropského trhu sice v roce 2010 představuje pouze 16 % počtu odběratelů z českého trhu, avšak dosahuje zhruba 60 % tržeb ve srovnání s tržbami na českém trhu. Tento podíl stoupl ze 49 % z roku 2007. Lze se proto domnívat, že podpořené investice pomohly podnikům exportovat na evropský trh.

Skupina ROZVOJ-09

U podniků skupiny ROZVOJ-09 lze v roce 2010 zaznamenat mírný růst počtu odběratelů oproti roku 2008, který dosahuje 4,3 %. Zajímavý je však vývoj struktury odběratelů. Mezi rokem 2008 a 2010 můžeme zaznamenat více než proporcionální 15% růst počtu odběratelů z evropského trhu (zisk 336 odběratelů). Počet odběratelů z českého trhu stoupl pouze o 1,9 %, přestože v absolutní hodnotě se růst vyrovnal evropskému trhu (bylo získáno 356 nových odběratelů).

Struktura udavatelů zůstává víceméně zachována, a to přes pokles jejich počtu mezi rokem 2008 a 2010 o 4,2 %.

Struktura tržeb podniků zůstala velmi stabilní, s 80% podílem na českém trhu.

Tržby a podíl na trhu

Skupina ROZVOJ-08

Obě skupiny podniků byly v letech T1 (2008) a T2 (2009) zasaženy poklesem trhu. Tržby poklesly za dva roky o 23 % u skupiny s podporou a o 30 % u skupiny bez podpory. Je tedy zřejmé, že pokles tržeb více zasáhl podniky bez podpory. Podpořené investice zřejmě pomohla podnikům utlumit náraz poklesu trhu.

Disproporcionalita vývoje tržeb se projevila i v podílu na hypotetickém společném trhu. V roce T2 došlo k mírnému přeskupení trhu – podniky s podporou získaly na hypotetickém společném trhu dvě procenta a jejich podíl se přiblížil velikosti podílu podniků bez podpory.

Celkově si od investice slibují nové zákazníky tři čtvrtiny respondentů, dvě třetiny z nich rovněž vidí v investici klíč k novým trhům. Podle očekávání považují „ofenzivní“ podniky projekt za cestu k novým zákazníkům i k novým trhům, „defenzivní“ podniky se soustředí zejména na cestu k novým zákazníkům na stávajícím trhu.

Skupina ROZVOJ-09

Tržby se – stejně jako ostatní objemové ukazatele – pohybovaly v roce T1 (2009) pro obě skupiny velmi podobně. Situaci na trhu tak determinovala především expanze podniků bez podpory v roce 2008, která těmto podnikům vydobyla 10 % hypotetického společného trhu. Jestliže motivací k investici byla snaha najít odpověď na rychle se rozvíjející prostředí, klíčový bude vývoj objemu tržeb podpořených podniků zejména v roce opětovného oživení (2010).

Z dotazníkového šetření vyplývá, že skupina podniků ROZVOJ-09 spatřuje investici hlavně jako cestu k novým zákazníkům. Tento přínos uznává téměř 90 % respondentů. Z hlediska cesty na nové trhy jsou dokonce – navzdory jiným skupinám – optimističtější respondenti z „defenzivní“ skupiny s postojem „udržet krok s konkurencí“. Tento přínos pak identifikuje menší část podniků, konkrétně cca 60 % respondentů.

Konkurenceschopnost

Skupina ROZVOJ-08

Z pohledu sledovaných ukazatelů není vývoj podniků s podpořenou investicí příznivý. V roce T1 a T2 (2008 a 2009) klesla produktivita práce i mzdová produktivita výrazněji než ve skupině bez podpory. Pokud si podniky s podporou při snižování stavu zaměstnanců ponechaly pracovníky s vyšší produktivitou, je tento krok zastřený udržováním nadstavu (vzhledem k výši výkonů) a projeví se až v době, kdy podniky využijí plnou kapacitu. Nižší produktivita však může být částečně způsobena náročným vstřebáním nové technologie a využití části pracovní síly na proces learning-by-doing.

Z hlediska nákladovosti výnosů i rentability majetku pak podniky s podporou zaznamenaly negativní vývoj v obou sledovaných letech T1 i T2. Podniky bez podpory naopak v roce T1 zaznamenaly zlepšení těchto ukazatelů. Vzhledem k tomu, že rok T1 byl i rokem instalace investice, za horšími výsledky podniků s podporou může stát zvýšený nárok investice v tomto roce.

Respondenti z řad podpořených podniků spatřují přínosy investice z hlediska své konkurenceschopnosti zejména v oblasti zvýšení kvality produktů a také v oblasti změny jejich vlastností. Vnímají ve zvýšené míře též potenciál snížení ceny či zavedení nové produktové řady. Potenciál ke zlepšení zákaznického servisu spatřuje jen menší část respondentů – je však pravdou, že nové technologie či know-how obvykle nejsou na služby zákazníkům tolik orientovány a jsou zaměřeny hlavně na „facelift“ nabídky.

Tyto přínosy ke konkurenceschopnosti podniky ocení zejména na úrovni celostátní či evropské, protože zde spatřují zostřující se konkurenci. Naopak na úrovni lokálního trhu je situace stabilizovaná. Ve prospěch podpořené investice hovoří fakt, že více než 90 % respondentů považuje projekt za faktor, který podniku pomohl překonat období hospodářské kontrakce.

Skupina ROZVOJ-09

Produktivita práce (i mzdová produktivita) se pro obě skupiny vyvíjela v podstatě identicky. To naznačuje, že motorem expanze podniků bez podpory v roce T0 (2008) nebyla konkurenční výhoda v podobě nadřazené produkční funkce, nýbrž byla záležitostí rozsahu výroby. Tento závěr podporuje v podstatě shodné hodnoty nákladovosti výnosů a rentability majetku. Investice do větší výrobní kapacity jako taková by proto „bez dalšího“ podpořeným podnikům mohla pomoci vydobýt ztracený trh v budoucnu zpět.

Z pohledu respondentů pak vnímá naprostá většina podniků jako přínos projektu ke své konkurenceschopnosti zvýšení kvality produktů či služeb – stejně jako ve skupině ROZVOJ-08. Vysoké „skóre“ zaznamenal i aspekt potenciálu zavedení nových výrobků či změny jejich vlastností, rovněž v tomto hodnocení se skupina 08 i 09 shoduje. Rozdíly však panují v hodnocení možnosti snížit cenu: zde spatřuje přínosy jen menšina podniků ze skupiny ROZVOJ-09, zatímco ve skupině ROZVOJ-08 šlo o více než 60 % respondentů. Rovněž v této skupině pak podniky vnímají určité zostření konkurence především na celostátním trhu, zatímco lokální trh považují za stabilní.

Strukturované rozhovory

Z rozhovorů s navštívenými podniky lze jednoznačně soudit, že podpořené investice jsou rozumně cílené a mají za cíl zlepšit situaci podniků z hlediska jejich

konkurenceschopnosti, a to buď rovnou získáním konkurenční výhody nebo srovnáním kroku s konkurencí.

Vlivy investic na urychlení rozvoje podpořených podniků

Bez dotace by investice byly odhadem realizovány zhruba v poloviční míře (cca 51 %). Menší než plánovanou realizaci lze vysvětlit investicí do nejpotřebnějších (hlavních) technologií nebo zakoupením staršího či menšího/méně výkonného stroje. Projekty by rovněž nebyly uskutečněny ve stejném časovém okamžiku. Ve stejném roce by investice, nehledě na rozsah, uskutečnilo 36 % podniků. Podpora z programu tak umožňuje urychlit realizaci zamýšlených investic a uskutečnit je ve dvakrát větším rozsahu.

Význam investic podpořených z programu podpory Nemovitosti lze vyjádřit rovněž vyššími vlastními investicemi sledovanými u podpořených podniků v období let 2008 (skupina ROZVOJ-08) a 2009 (skupina ROZVOJ-09). Podniky i nadále investují a plánují investovat v roce 2011, nicméně ne v takové míře jako v letech 2008 a 2009.

Další samostatné investiční akce byly po dokončení podpořeného projektu realizovány v přibližně tří čtvrtinách případů obou skupin (78 %), a to alespoň částečně ze zdrojů vytvářených podpořeným projektem.

Vlivy investic na sociální a ekologickou odpovědnost podpořených podniků a na tržní prostředí

Interní sociální zodpovědnost podniků

Prostředky z dotace pomohly zlepšit pracovní prostředí v podniku u 71 % dotazovaných skupiny ROZVOJ-08 a u 92 % dotazovaných skupiny R-09. Celkově za obě skupiny dotace pomohla zlepšit bezpečnost a ochranu zdraví při práci u 60 % dotázaných podniků a zvýšit pohodlí zaměstnanců u 51 % dotázaných podniků.

Tři čtvrtiny podniků obou skupin již začaly pociťovat pozitivní efekty podpořené investice v podobě tvorby zisku. Tento zisk umožnil podporovat více především školení (53 % podniků pociťujících již pozitivní efekty investice) a dále příspěvek na stravování (28 %).

Vývoj hrubé mzdy

Skupina ROZVOJ-08

Podniky s podporou vykazují stabilně nižší mzdy – oproti skupině ostatních podniků jsou jejich mzdy nižší cca o 7 %. Tento poměr přetrval i v období hospodářského poklesu, kdy však přidaná hodnota podniků s podporou poklesla relativně více. Podniky s podporou vyšší zátěž osobních nákladů kompenzovaly rozpuštěním rezidua a pravděpodobně zamezily dalšímu snižování stavu zaměstnanců. To může poukazovat na důvěru podniků s podporou v to, že investice bude zhodnocena v poměrně blízké době nového oživení.

Skupina ROZVOJ-09

Rovněž ve skupině ROZVOJ-09 velikost osobních nákladů neodpovídá produktivitě práce. Zdá se, že i zde podniky udržují jakýsi „personální polštář.“ Jistou neefektivitu by však mohla implikovat i snaha zapracovat novou technologii – přechodné období s sebou vždy jistou neefektivitu přináší. Na druhou stranu je pro podniky s podporou pozitivní, že dřívější výhoda podniků bez podpory v podobě výrazně nižších mezd již je minulostí.

Tento jev vede k tomu, že podniky s podporou se staly konkurenceschopnějšími.

Externí sociální zodpovědnost podniků

Díky tvorbě zisku z podpořeného projektu, který se již dostavil u tří čtvrtin podpořených podniků, začala více než polovina těchto podniků upravovat nebo více upravuje okolí firmy (59 %). Rovněž vliv na sponzorství veřejným institucím nebo nestátním neziskovým organizacím (38 %) a na příspěvky na občanskou vybavenost místní komunity (19 %) není zanedbatelný. Nicméně, 23 podniků (34 %) uvedlo, že dané aktivity přes generování zisku nepodporují více.

Nad rámec dotazníkového šetření byl u strukturovaných rozhovorů identifikován vliv podpořených investic na zavedení nebo rozšíření učňovské praxe v podpořených podnicích.

Ekologická zodpovědnost podniků

Z hlediska vlivu na životní prostředí identifikovaly podniky především vliv projektu na snížení odpadovosti (88 % podniků z obou skupin) a dále na snížení hluchnosti (71 % podniků obou skupin). Zhruba polovina podniků rovněž díky investici snížila emise (48 % obou skupin). Vliv na získání certifikátu ISO, dokládajícího zodpovědný environmentální management podniku, byl velmi malý (8 % podniků, pouze u skupiny ROZVOJ-09).

Tržní prostředí

V podpořených podnicích byly nastartovány pozitivní změny, které pomohly zvýšit výrobní kapacitu. Toto zvýšení se pak většinou promítlo do zvýšení objemu výroby. Podniky získaly více nových odběratelů. Růst počtu odběratelů byl vyšší u skupiny ROZVOJ-08 než u skupiny ROZVOJ-09, což odpovídá pozdější realizaci investic u druhé jmenované skupiny.

Z hlediska srovnání se srovnávací skupinou nepodpořených podniků vyplývá, že podniky skupiny ROZVOJ-08 pocítily menší pokles tržeb a získaly tak mezi rokem 2007 a 2009 větší podíl na trhu. U podniků skupiny ROZVOJ-09 byl vývoj v roce 2009 podobný vývoji srovnávací skupiny a podíl na trhu z roku 2008 byl tak zachován. Kvantitativní analýza vývoje efektivity do konce roku 2009 nenaznačuje výrazné zlepšení v obou skupinách podpořených podniků. Data za rok 2010 prozatím chybí, avšak v dotazníkovém šetření konstatovalo tři čtvrtě podniků z obou skupin snížení celkových nákladů na jednotku produkce v důsledku podpořené investice. Podařilo se snížit zejména nákladovost výroby na lidskou práci (na jednotku produkce).

Většina podniků obou skupin konstatovala vliv investice na udržení kroku s konkurencí. Přibližně třetina podniků je pak toho názoru, že díky podpoře získala konkurenční výhodu. Je proto možné, že podpořené podniky získají některé trhy na úkor podniků bez podpory, byť tento fakt prozatím nebylo možné v kvantitativních datech do roku 2009 sledovat. Na druhou stranu se lze domnívat, že jejich pozitivní vývoj bude motivovat nepodpořené podniky k dalším investicím a celkově povede k dalšímu rozvoji konkurenčního prostředí. Ostatně, subjektivní hodnocení manažerů podniků co se týče vývoje počtu konkurentů na jednotlivých trzích nenaznačuje, že by se počet konkurentů snižoval. K mírnému snížení dochází spíše na lokálním trhu, avšak situace se zde zdá být stabilní. Především na celostátním trhu se dle manažerů počet konkurentů zvyšuje. U skupiny ROZVOJ-08

(zaměřené více na evropský trh než skupina ROZVOJ-09) se zvyšuje i na evropském trhu.

K růstu počtu dodavatelů došlo pouze u skupiny ROZVOJ-08 (mezi lety 2007 a 2010), a to především z celostátního a evropského trhu. Přestože část podniků této skupiny nahradila (38 %) díky investici některé vstupy, které dříve odebírala od dodavatelů, svojí vlastní produkcí, lze se domnívat, že jejich agregovaná poptávka po vstupech se zvyšuje se zvyšující se výrobou. Je proto pravděpodobné, že s růstem podniků této skupiny porostou multiplikačním efektem i jejich dodavatelé. U skupiny ROZVOJ-09 došlo k mírnému poklesu počtu dodavatelů mezi lety 2008 a 2010, především co se týče dodavatelů z celostátního trhu. Tato skupina nahradila díky investici ve větší míře (52 %) některé vstupy, které dříve odebírala od dodavatelů, svojí vlastní produkcí. To může být vysvětlením prozatímního poklesu počtu dodavatelů.

2.2 *Doporučení vyplývající z výsledků hodnocení podmínek účasti v programech podpory*

2.2.1 ***Program podpory Nemovitosti***

- Zvážit možnost bodově zvýhodnit rekonstrukce, k nimž budou zajištěny energetické audity u rekonstruovaných budov, a to zejména v případě velkých projektů. U menších projektů by toto finančně náročné doporučení mohlo vést k omezení jejich realizace, což by nebylo vhodné.
- Zvážit výraznější bodové zvýhodnění takových rekonstrukcí budov, které by byly předpokladem pro zavedení inovací ve vlastní průmyslové činnosti. I v tomto případě by bylo možné toto opatření využít při jednáních o podobě nových programů financovaných z ERDF v průběhu příštího programového období na území ČR.
- Zvážit předkládání stavební dokumentace k projektům i v elektronické podobě (např. ve formátu PDF), což by výrazně usnadnilo práci externím hodnotitelům. V současné době jsou v elektronické podobě dostupné pouze některé dokumenty a ostatní si hodnotitelé musí vyzvedávat na CzechInvestu v tištěné podobě.

2.2.2 ***Program podpory Rozvoj***

- Umožnit podporu výdajů spojených s technickou přípravou výroby. Nyní je sice možné na tuto činnost žádat podporu v rámci programu ICT v podnicích, nicméně z hlediska časová jednotlivých výzev i z hlediska celkové administrativní náročnosti by bylo pro příjemce výhodnější, kdyby mohly tyto aktivity doplnit do svého projektu podaného přímo v rámci programu podpory Rozvoj. Tento typ výdajů by mohl být v připravované výzvě omezen např. maximálním procentuálním stropem tak, jak tomu bylo dříve v případě výdajů spojených s nezbytnými stavebními úpravami. Toto doporučení však přichází do úvahy pouze v případě, že budou zajištěny finanční prostředky na 1. prodloužení Výzvy III. programu Rozvoj.

- Umožnit podporu výdajů spojených s nákupem repasovaných strojů. Jejich nákup je umožněn v rámci programu podpory Potenciál, nikoli v případě programu podpory Rozvoj. V řadě případů by tato možnost vedla k významným ekonomickým efektům, zejm. k úsporám prostředků spojeným s nákupem daného zařízení. Dosud nebyl nákup repasovaných strojů z programu podpory Rozvoj umožněn, a to zejména s ohledem na dosavadní přístup EK v této oblasti.
- Zvážit zajištění institutu zásobníku projektů, které by mohly v případě, že vybraní žadatelé odstoupí od rozhodnutí o poskytnutí dotace, nahradit tyto projekty a využít zbylé finanční prostředky nové výzvy. V případě programu podpory Rozvoj je odstupování od žádostí relativně časté, proto by bylo vhodné tento návrh zvážit. Toto doporučení však přichází do úvahy pouze v případě, že budou zajištěny finanční prostředky na 1. prodloužení Výzvy III. programu Rozvoj.

3 Syntéza hlavních závěrů a doporučení pro příští programové období

Na základě zhodnocení obou evaluačních úkolů byly formulovány hlavní závěry a/nebo doporučení pro další programové období 2014+. Jednotlivé závěry a doporučení jsou rozděleny podle úkolů, z jejichž řešení vyplývají.

3.1 Syntéza výsledků hodnocení ekonomických dopadů programů podpory

3.1.1 Program podpory Nemovitosti

Z hodnocení ekonomických efektů programu podpory Nemovitosti nevyplývají doporučení pro další programové období.

3.1.2 Program podpory Rozvoj

Z hodnocení ekonomických efektů programu podpory Rozvoj nevyplývají doporučení pro další programové období.

3.2 Doporučení vyplývající z výsledků hodnocení podmínek účasti v programech podpory

3.2.1 Program podpory Nemovitosti

- Zachovat program podpory Nemovitosti i pro příští programové období, bude-li to možné vzhledem k novým podmínkám určeným ze strany EK možné. Důvodem je velký počet budov, které by bylo vhodné rekonstruovat na území ČR, a také velký zájem žadatelů o podporu z tohoto programu podpory.
- V případě odmítavého stanoviska EK k existenci samostatného programu podpory Nemovitosti v průběhu dalšího programového období zvážit možnost spojení tohoto programu podpory s programy podpory zaměřenými na podporu inovací (zejm. Inovace) formou doplnění výdajů na nutnou rekonstrukci dotčených objektů mezi způsobilé výdaje daných programů podpory. Tímto způsobem by nedošlo k úplné eliminaci podpory v této oblasti ani v případě, že by již nebylo možné podporovat rekonstrukci objektů formou samostatného programu podpory.
- Zvážit zajištění smluvních odhadců MPO jako prostředek předcházení nadhodnocování realizovaných rekonstrukcí. Toto doporučení bylo formulováno ze strany externích hodnotitelů a naráží na současný systém zajišťování smluvních odhadců přímo ze strany žadatele o finanční podporu z OPPI. Doporučení je však systémového charakteru, které by vyžadovalo určitý čas pro zajištění jeho implementace. Z tohoto důvodu je toto doporučení vztaheno až k novému programovému období a nikoli k příští výzvě OPPI.

- Zvážit prodloužení doby udržitelnosti jako prostředek předcházení realizace projektů založených na spekulativních záměrech příjemců. V praxi dochází často k brzkému odprodeji rekonstruovaných budov po ukončení stávajícího období udržitelnosti, čemuž by se tímto způsobem dalo předejít.

3.2.2 **Program podpory Rozvoj**

- V rámci podpory hospodářské, sociální a územní soudržnosti pokračovat v obdobně zaměřené podpoře i v rámci příštího programového období, v rámci kterého by bylo dobré více zdůrazňovat inovativní zaměření podporovaných projektů a jejich vazbu na dosaženou úsporu energií a úsporu materiálu. Tyto pozitivní vlivy na životní prostředí by navíc měly být také více zdůrazněny v hodnocení projektových žádostí pomocí vyšších vah takto zaměřených hodnotících kritérií.
- Umožnit podporu v navazujícím programu podpory také pro drobné podnikatele z menších obcí, neboť v současnosti je tento typ podpory výrazně omezen. Pro drobné podnikatele by v příštím programovém období bylo vhodné vyhlásit buď samostatnou výzvu určenou výhradně této skupině podnikatelů, nebo i připravit samostatný program podpory reflektující specifické potřeby této cílové skupiny.
- Jako vhodné se také jeví umožnit podporu zpracování odpadů do konečných produktů a tento typ produktů bodově zvýhodňovat v průběhu vlastního hodnocení projektových žádostí.
- Dále by bylo vhodné klást velký důraz na zachování podporované aktivity zaměřené na podporu efektivnosti procesů zahrnující měřicí zařízení, kontrolní činnost, testování či další činnosti přímo navazující na produkt. Tato aktivita se v kombinaci s ostatními podporovanými aktivitami tohoto programu podpory jeví jako velmi užitečná a vhodná.
- Pokud jde o regionální rozsah poskytované podpory, bylo by vhodné tuto podporu umožnit co největšímu okruhu potenciálních žadatelů. Zároveň však je nutné reflektovat podmínky stanovené příslušnou evropskou legislativou.